

B 3990

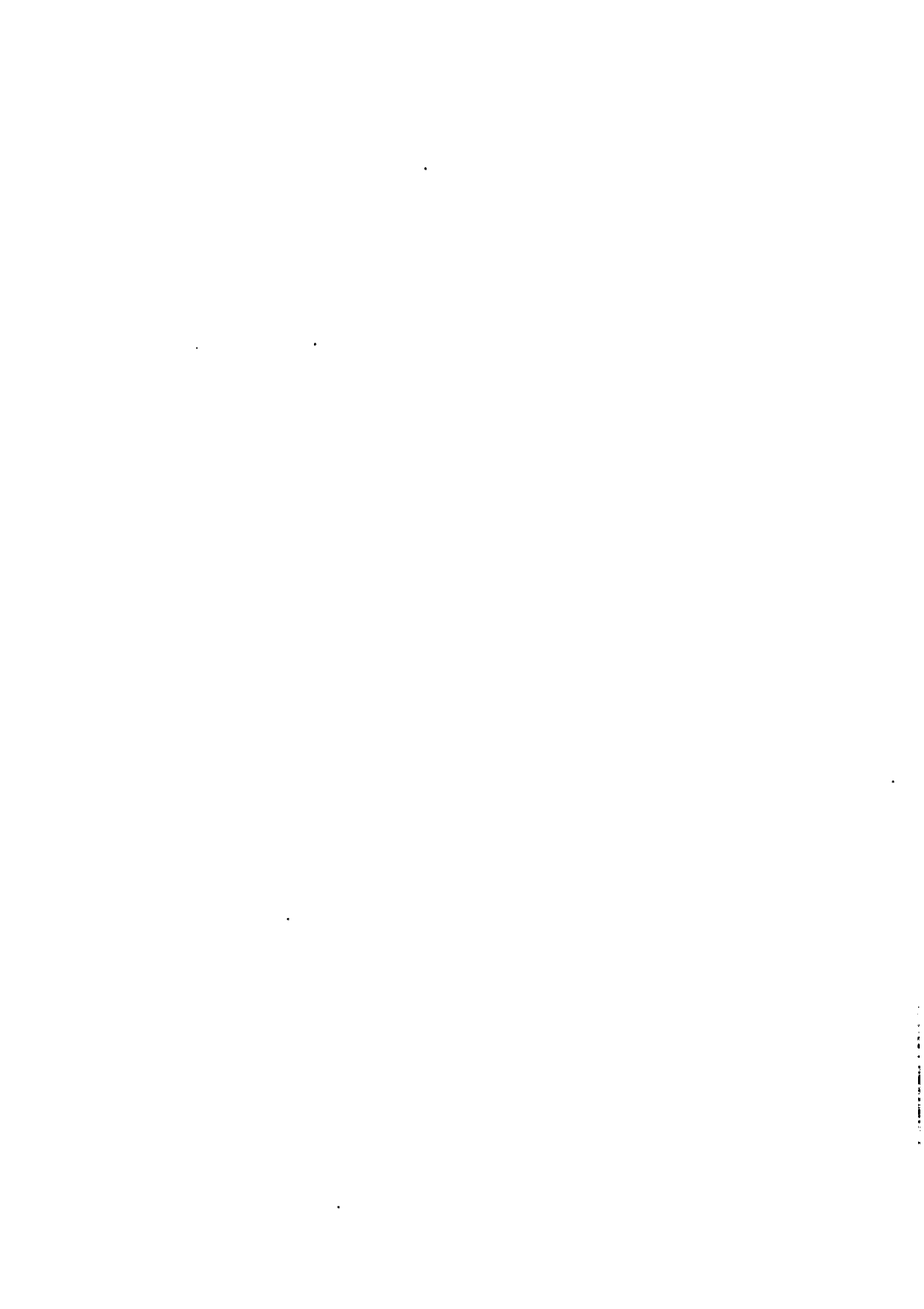
Kozmács István

Az *-sk-* képző
az udmurt (votják) igeképzés
rendszerében

PhD értekezés tézisei

Szeged
2003

1. Dolgozatomban az udmurt *-šk-* képző funkcióit mutatom be. Az udmurt igeképzés formánsokban viszonylagosan szegény rendszere és a képzőre vonatkozó vizsgálatok által feltárt számtalan funkció alapján feltételezhető volt, hogy a tárgyalt képző több, esetleg egymással szemben működő morfolexikai művelet kódolásában is részt vesz. A formáns a képző funkció mellett a jelen idő jele és a második (nem láthatósági) múlt SgPl1 alakjaiban is megtalálható. A dolgozatban az időjel kérdésével csak a nyelvjárási megoszlást tárgyaló részben foglalkozom (mivel az időjel funkció kapcsolata a képző gyakorító funkciójával tisztázott), de arra magyarázatot adok, hogy miért jelenik meg a formáns a második múlt alakjaiban.

A dolgozat a bevezető és összefoglaló részen kívül öt fejezetben tárgyalja az *-šk-* képzőt (Az udmurt igeképzés rendszere, Az udmurt igeképzők kutatásának története, Az *-šk-* formáns az udmurt nyelvjárásokban, Az udmurt *-šk-* képzős igék, Az udmurt *-šk-* képző eredete).

Munkám során elsősorban saját gyűjtéseimre támaszkodtam. Közel 1700 különböző képzett igét és az azokkal alkotott mondatokat tartalmazó adatbázisom adatait használva elemeztem a szerkezeteket, s az azokba illeszthető igecsoportokat. A felhasznált és feldolgozott szövegeket az irodalomjegyzék tartalmazza. A dolgozat elkészítésének legutolsó fázisában volt csak módom hozzáférni a Turkuai Egyetem szerverén található hatalmas mennyiségű udmurt nyelvű anyaghoz (Turku-Izhevsk-Korpus, TIK). A korpusz szövegei jelenleg csak a szövegszerkesztésben megszokott módszerekkel kereshetők (azaz csak betűsorok, stringek, mivel a szövegek nincsenek semmilyen módon kódolva), ezért csak korlátozottan, de eredménnyel tudtam azt felhasználni.

A dolgozatban nem vizsgáltam egyenként az igéket, bár ezt tekinthetjük a végső célnak (utalnék itt Fillmore keretgrammatikai vizsgálataira és módszerére¹). Jelen dolgozat meg sem kísérli ezeket az igéket a fillmore-i értelemben keretnek (frame) nevezett szerkezetekbe elhelyezni. Jelen munka csak ennek lehetőségét teremti meg. Ezért az általánosságban meg-

¹ <http://www.icsi.berkeley.edu/~framenet/>

fogalmazott állítások csak orientálhatnak a jövőben: kijelölik azokat a konstrukciókat, amelyek felhasználhatók az egyes igék pontos elemzésénél. Jelen dolgozatnak nem volt célja az egyes konstrukciók részletes vizsgálata.

Nem kívántam új terminológiát teremteni. Ezért a dolgozatban a korábbi szerzők terminológiájával nevezem meg az egyes igefajtákat, megjelölve, hogy azt ki használja. A dolgozatban mindig az udmurt elnevezést használom. A finnugor szakirodalomban korábban a *votják* elnevezés volt használatos ugyan, de mivel az udmurtok számára ez a népnév negatív tartalmat hordoz, s mivel a nemzetközi szakirodalom is – főleg a finn – ezt a terminust használja, s én magam is mindig udmurt nyelvről és népről beszéltem és írtam korábban, s az udmurt elnevezés használata mellett döntöttem ebben a dolgozatban is.

Munkám során igyekeztem figyelembe venni más nyelvek hasonló vizsgálatainak konkrét és tipológiai eredményeit is.

2. A hagyományos udmurt grammatika, egy történeti képzőmonográfia és egy modern szemléletű udmurt nyelvtan, valamint a permi nyelvek fejlődését és szerkezetét bemutató munka alapján mutatom be az udmurt igeképzésről kialakult képet és annak problémáit.

A művek tárgyalása során követem a szerzők eredeti gondolatmenetét, s csak ott és annyiban fűzök megjegyzéseket a megállapításokhoz, amennyiben az az olvasó orientálásához feltétlenül szükséges. Az *-šk-* képző művekben tárgyalt funkcióit is bemutatom, de csak felsorolás szerűen, mivel a kutatástörténeti részben részletesen tárgyalom a képző eddig megállapított funkcióit és ott adom az eddigi vizsgálatok kritikáját.

A feldolgozott munkák többféle, egymástól lényegesen eltérő osztályozási szempontot alkalmazva mutatják be az igéket, illetve az igeképzőket. Közös vonásuk azonban, hogy eltekintenek a mondatkerettől. Mind a GSUJa, mind A. Kövesi 1965 osztályozásának alapja a szófaji megoszlás (deverbális vagy denominális képzés). A deverbális igeképzők jelentésének megállapítása szorosan kapcsolódik az igenemhez és aspektushoz (Aktionsart, valójában akcióminőség). A denominális képzés esetén azonban a szerzők nem érvényesítik ezt a szempontot, azaz nem adnak semmiféle információt arról, hogy az adott denominális igeképző milyen igenemet vagy milyen akcióminőségű igét hoz létre, jóllehet feltehetőleg azok is rendelkeznek valamilyen akcióminőséggel.

Megállapítható, hogy az udmurt igeképzés legjellemzőbb vonása, hogy lexikalizálódott a cselekvés gyakoriságának (többszörözhetőségének, ismételhetőségének) jelzése és hogy a legterheltebb képző az *-šk-*.

A képzések során az ige tövét vagy gyakorító képző (-l-, -l'á) vagy kauzativáló képző (-t-) vagy – itt most nevezzük így – intranszitiváló képző (-šk-) vagy mozzanatos képző (-št-, -lt-) követheti. Az -i- tövű igék esetében szerepelhet egy kezdést jelentő, a cselekvés nem ismétlődő, egyszeri végrehajtására utaló képző (-j-) is. A -t- és az -l- képzők kétszer is előfordulhatnak a képzőszekvenciákban. Az -l- képző csak egy másik képzőt közrefogva, a -t- képző azonban közvetlenül is ismételhető. Ennek oka, hogy ezek a képzők több jelentést kódolhatnak. A -t- képző különböző jellegű, egymást nem kizáró műveleteket kódol: a fiktív tövű igék esetében lehet a cselekvés nem ismétlődő, egyszeri végrehajtására utaló (*šont-*'legyint (egyszer)'), illetve a műveltetés képzője. Ebben a funkciójában intranszitiv töből kauzativ vagy permisszív, tranzitiv töből (s így kauzativ igéből is) faktitiv igét képez. Az -l- képző a cselekvés gyakoriságát, de multiplikatívitasát (többszörözhetőségét) is kódolhatja.

A denominális igéket képző elemek olyan primér képzők, amelyek nem ismétlődnek. Az egyszeri, nem ismételhető cselekvés -j- képzője mind deverbális, mind denominális képzésekben részt vesz.

Az udmurtban a cselekvés egyszeriségét kódoló képzők csak közvetlenül a tő után jelenhetnek meg, míg a cselekvés többszörözhetőségét kifejező képzők a hármas képzőszekvenciák bármelyik helyén megjelenhetnek.

Az -šk- képző számtalan funkciója ellenére nem ismételhető képző: a továbbképzések során állhat a sorozatban elől, középen vagy hátul, de csak egyszer fordulhat elő. Ennek magyarázata az lehet, hogy a képző által kódolt műveletek egymást kizáróak.

Az -šk- képzővel való képzés alapjául szolgálhat tranzitiv, kauzativ, faktitiv, permisszív és intranszitiv ige. A dolgozat az intranszitiv alapú képzéseket nem tárgyalja.

A tipológiai vizsgálatok szerint az udmurt inkább kauzativ képzésre hajlamos nyelv. Az általam Haspelmath anyagán elvégzett számítás szerint azonban inkább antikauzativ irányú képzéseket találunk, s ebben két képző, az -m- és az általam itt tárgyalt -šk- vesz részt. Az eredményekben mutatkozó eltérés oka az, hogy Haspelmath sok esetben tévesen szegmentál. Eltérést látunk a nem képzéssel létrejövő párok számában is. Így az udmurt határozottabban olyan nyelvnek látszik, amelyik a képzéses megoldást részesíti előnyben. Haspelmathnál csak az inkább képzéssel párokat alkotó nyelvek közé tartozik. Azt tapasztaljuk, hogy az udmurtban a szétváló párkötésben szereplő igéknek sűrűn találunk továbbképzéssel létrejövő párt is.

3. A képző kutatástörténetének feldolgozása után megállapítható, hogy minden munka a reflexív összefoglaló név alatt tárgyalja az -šk- képzővel folytatott igeképzést, egyöntetűen reflexív képzőnek nevezve a formánszt. Ennek a formánsznak visszaható, kölcsönös és

passzív képző funkcióját egyöntetűen vallják (egy esetekeben reflexív stb. igéről, más esetekben jelentésről szólva, Bartens az udmurt reciprok funkcióját nem említi). A képző funkciójának tartják momentán jelentésű igék létrehozását (Medveczky 1911, A. Kövesi 1965), s ezek a cselekvés megkezdésére vagy a cselekvés egyszeri pillanatnyi voltára utalhatnak. A cselekvés tartósságát is kifejezheti a képző, továbbá gyakran ismétlődő, elaprózott cselekvést is (Jemeljanov 1927, A. Kövesi 1965, Bartens 2000).

Rendszeresen visszatérő funkció a szokásszerű cselekvés (vmit foglalkozásszerűen üzni, vmilyen cselekvés állapotában lenni) és az alanya jellemző cselekvés kifejezése (Jemeljanov 1927, GSUJa 1962, A. Kövesi 1965, Pozgyejeva 1975, Tronyina 1999, Bartens 2000).

Az igeképző képezhet igéből állapotváltozást leíró igét (GSUJa 1962, Tronyina 1999) és az alanya közvetetten irányuló igejelentést is (Jemeljanov 1927, GSUJa 1962).

Egy-egy szerző említi az alábbi funkciókat:

- mediák (A. Kövesi 1965, sajátos értelmezéssel)
- onomatopoeitikus igék képzése (A. Kövesi 1965)
- lassú nem teljes energiával zajló cselekvés (Jemeljanov 1927)
- szándéktól független cselekvés (GSUJa 1970, Bartens 2000)
- spontán lefolyású cselekvés (GSUJa 1970)
- emóció kifejezése (Tronyina 1999)
- tárgyra irányulás (Tronyina 1999)
- aktív-személytelen jelentés (Pozgyejeva 1975)
- aktív cselekvés, ami közvetlenül kapcsolódik a cselekvőhöz (Pozgyejeva 1975)

Fokos 1913–1914, A. Kövesi 1965, Pozgyejeva 1975, Tronyina 1999 és Bartens 2000 is említi *expressis verbis*, hogy a formáns tranzitív igékből intranszitiv igéket képez. Az intranszitiv alatt (talán Fokos 1913–14 kivételével) a szerzők azokat a tárgyatlan igéket értik, amelyek tárgyas alapigéből jöttek létre.

Az eddig végzett kutatómunka meglehetősen eklektikus eredményre vezetett. Megállapítható ugyan, hogy a szerzők egyöntetűen vallják: az igeképző formáns igenem és igei akcióminőség képzésére szolgál, de a korábbi vizsgálatok hagyományos nyelvleirési keretek között maradván nem tudták viszonylagosan is egzakt módon leírni a funkciókat.

Egyes szerzők szerint a képzővel denominális alapból is lehet igét képezni. Medveczky 1911 csak összetett képzőként tárgyalja ebben a funkcióban (tkp. *-jask-*), A. Kövesi 1965 és Pozgyejeva 1975 mikor az *-sk-* képző ezen funkciójáról beszél, akkor szerintük 'vmit tesz', 'vmivel tesz' és 'vmivé lesz' jelentésű igéket képeznek. Jemeljanov 1927 és Pozgyejeva 1975 a formáns allomorfiát, az *-sk-* képzőt tartja elevennek ebben a funkcióban. A GSUJa 1962 is

számba veszi e képző névszóból igeképző funkcióját. A képzőnek valójában nincs denominális verbum képző funkciója. A képző ilyen funkciójának feltételezése a téves szegmentáláson alapul.

4. A képző allomorfjainak vizsgálata előtt bemutatom az udmurt nyelvjárásokat. Össze gyűjtöttem a képző nyelvjárási alakjait és megvizsgáltam annak nyelvjárási megoszlását. Kimutatható, hogy a formáns allomorfjai csak a *-k*- és *-Ck-* (*-ék-*, *-kk-*, *-lk-*, *-l'k-*, *-l'ik-*, *-pk-*, *-rtk-*, *-šk-*, *-š'k-*), *-kč-*, *-rtč-*, *-žit-*, *-ž-*, *-v-* végződésű igék esetében nem jelenhetnek meg. Az allomorfok csak az *-i-* tövű igéken találhatók.

Megállapítottam, hogy a képző formáns nyelvjárási megoszlása a következő:

A. Van palatális elem

A.1. *-šk-* irodalmi nyelvi forma a perifériális nyelvjárásokban, ott is a baszkortosztáni (a Kámán-túli) nyelvjárásokban és a krasznoufimszkiban, továbbá két déliben (kirikmasz és bemizs) és a beszermánban. A beszermán nyelvjárásban található egy sajátos alak is: *-š'jk-*. A középső nyelvjárás csoportban csak a sarkani nyelvjárásban található az alapalak.

A.2. Magánhangzó kieséses forma:

A.2.i. tövégi zárelem asszimilálódott *-š-* sel: *-tčk-* (középső: mamadis)

A.2.ii. tövégi zárelem nélküli forma

A.2.ii.a. a zárelem kiesik: *-šk-* (periferiális: bavli és kirikmaszi)

A.2.ii.b. a tövégi zárelem asszimilálódik: *-čk-* (periferiális: buj-tanip, krasznoufimszki, déli: grahovi, kirikmaszi)

B. Nincs palatális elem

B.1. csak depalatalizáció: *-tsk-* (északi; középső: sarkan, uva-vavozs, alsó-nilga)

B.2. depalatalizáció és hangkiesés

B.2.i. az eredeti palatális hiányzik: *-tk-* (középső; déli: grahov)

B.2.ii. depalatalizáció és a tövégi zárelem is hiányzik: *-sk-* (észak: felső-csepca, középső: alsó-nilga, uva-vavozs, sarkan; déli: közép-déli)

B.2.iii. tövégi zárelem és eredeti spiráns is hiányzik: *-k-*

Az időjel formáns megjelenési formái a következők az egyes nyelvjárásokban:

A. Van palatális elem

A.1. *-tišk-* irodalmi nyelvi forma a déli, perifériális nyelvjárásokban (kivéve sosmai és krasznoufimszki) és a beszermánban. Az egyéb, többségben lévő változatok mellett minden nyelvjárásban található rá példa. Az alsó-csepcaiban ez az uralkodó alak.

A.2. *-šk-* formában a tövégi (zár)hang nélkül a periférikus nyelvjárásokban (sosmai, krasznoufímszki, valamint a kukmoriban), a déli (grahovi) és a középső (sarkani) nyelvjárásban.

B. Nincs palatális elem

B.1. csak a palatalizáltság tűnik el: *-tsk-* (az északi nyelvjárásban; de az alsó-csepciai-ban csak a legterheltebb szavak, mint például a *tod-* 'tud' esetében), esetleg összeolvadás történik: *-ck-* (felső-csepciai). Más nyelvjárások közül csak a sarkaniban (középső).

B.2. az eredeti palatális tűnik el: *-tk-* (a középső nyelvjárásban, a déli nyelvjárások közül csak a közép-déliben, ott is azokban amelyek átmenetet képeznek más jelenségek alapján is a középső nyelvjárásokhoz), esetleg hasonulás: *-kk-*. A középső nyelvjárásban *-C-* végű szavakon lehet pusztán *-k-* is (*mjnko*).

Az *-šk-* formáns tehát időjelként az igeképzőhöz hasonló megoszlást mutat. A képzővel szemben azonban sokkal jobban elterjedt a teljes alak használata (tulajdonképpen minden nyelvjárásban megtaláljuk).

A megfigyelt jelenségek azt sugallhatják, hogy az allomorfolk megjelenésének oka a képzés illetve a ragozás során létrejövő mássalhangzótorlódás megszüntetése. Ez a feltevés tévesnek látszik, ha abból a hagyományos felfogásból indulunk ki, hogy az *-šk-* formáns *-V-* végű igei tövekhez járult: *kuti-* 'megfog', *berikti-* 'fordul'. Ezekben az esetekben az *-j-* törlése éppen ellenkező eredményre vezet: olyan bonyolult hangkapcsolatokat eredményez, amelyek rosszabb szótagszerkezeteket hoznak létre, mint az eredeti: *kutiške – kutske*, ill. *beriktiške – beriktške*. Ha nem a torlódás megszüntetése (lazább ejtés) a cél, akkor megválaszolandó kérdés, hogy mi a mozgatója az allomorfolk megjelenésének.

A problémát az optimalitás elméletet használva vizsgáltam meg. Felvetődött a probléma, hogy bizonyos levezetett környezetben alkalmazott fonológiai szabályokra – azokra, amelyek nem alkalmazhatók levezetetlen környezetben –, nincs az OT-nek megoldása (erről pl. Polgárdi 1998). Kimutatható, hogy udmurtban most tárgyalt esetben ilyen jellegű problémánk nincs: a jelenségek csak levezetett környezetben játszódnak le és csak az igét érintik

A bemeneti alak megállapításához szükséges az udmurt igék hangalakjának és morfémakapcsolódásának szabályait megállapítani. Csak abban az esetben lenne elfogadható a mássalhangzókapcsolatok megszüntetésére törekvő feltételezése, ha mind a *CVC-*, mind a *CVCC-* tövek eredetileg *-V-* nélküliek voltak. Kimutattam, hogy ez az álláspont nem képviselhető, tehát a hipotézis, hogy a mássalhangzókapcsolatok megszüntetése céljából jönnek létre az allomorfolk, valószínűleg nem igazolható.

Megállapítottam, hogy az udmurtban a képzés során előálló bonyolult hangszerkezetet nem elsősorban a torlódó hangok számának csökkentésével, s nem is a szótagszerkezet átalakításával próbálja megoldani az udmurt, hanem – nyelvjárástól függően – az alábbi elvek valamelyikének érvényesítésével:

- a) uniformitás depalatizált hangokban (egy hangnak se legyen [pal] jegye)
- b) uniformitás zárhangokban (minden hangnak legyen [zár] jegye)
- c) maradjon meg minden formáns (ez ellentétes az előbbi kettővel)

Az összes kimeneti alak előállításához az alábbi megszorításokra volt szükség:

1. Univerzális (minden nyelvben mindig meglévő) megszorítások:

*COMPLEX, PARSE

2. Speciális (az udmurt nyelvjárásokban meglévő, de UG-ban megtalálható) megszorítások:

*HTM

Nincs többeli hangsúlytalan C (i)

AGREE^{Pal}

MINDEN C tartalmazza a –palatális jegyet

AGREE^{Zár}

Minden C tartalmazza a +zár jegyet

*AFF

Affrikáta nem engedélyezett

IDENTITY^{Zár}

A zörejhangok megőrzik eredeti [zár] jegyüket (ami [zár] jegyű az [zár] jegyű marad)

IDENTITY^{Spir}

A eredeti [spir] jegy megőrződik (ami [spir] jegyű az [spir] jegyű marad)

IDENTITY^{Pal}

A eredeti [pal] jegy megőrződik (ami [pal] jegyű az [pal] jegyű marad)

E megszorítások teljes hierarchiája a következő:

*HTM >> AGREE^{Pal} >> AGREE^{Zár} >> *AFF >> IDENTITY^{Zár} >> IDENTITY^{Spir} >> IDENTITY^{Pal} >> PARSE >> *COMPLEX

(Az egyes nyelvjárások fonológiájában természetesen előfordul, hogy valamelyik megszorítás nem aktív, azaz a rangsor végére kerül. Az aktív megszorítások azonban mindig ezt a hierarchiát követik.)

5. Szemben a korábbi művekkel, amelyek a képző funkcióinak szemantikai csoportosítását végezték el, azt igazolom, hogy ez a formáns valójában különböző morfolexikai műveletek kódolását végzi. A műveletek eredményeképpen a képzővel kódoltan létrejöhet tranzitív és intranszítív ige egyaránt. Az intranszítívok igék lehetnek unakkuzatívok és unergatívok is.

Az alkalmazott elméleti keret a grammatikai funkciókat nem tekinti atomi (elemi) kategóriáknak, hanem azokat szintaktikai jegyekkel tovább bontja. Kiindulópontnak tekintem Bresnan és Zeenan adta szintaktikai jegykiosztást (Bresnan–Zeean 1990). Ebben a keretben elemzi többek között Komlósy a magyar műveltetést (Komlósy 2000), Laczkó az ige argumentumszerkezetét megőrző főnévképzést (Laczkó 2000). A grammatikai funkciókat nem tekintem univerzálisaknak a hagyományos értelemben, hanem konstrukcióspecifikusaknak (Croft 2001:162–163), ezért az elemzés érvényét most csak az udmurtra terjesztem ki.

Ez a megközelítés azt is jelenti, hogy elfogadom az Unakkuzatív Hipotézist (Unaccusative Hypothesis, máshol Split Intransitivity), amely szerint az intranszitiv igék két nagy alcsoportot alkotnak, jelesül az unakkuzatív és az unergatív igék alcsoportját, amely csoportok mindegyike saját szintaktikai struktúrával rendelkezik (Perlmutter 1978).

Kimutatom, hogy az SK (-*šk*- és allomorfjai) egyéb funkciói (a második múlt paradigmájában a SgP11 személy jelölése) kapcsolódnak a morfológiai műveleteket kódoló funkcióhoz.

Vizsgálataim igazolták, hogy ez a képző kódolja a mai udmurtnban az implicit tárgyias igék egy jelentős csoportját, ezzel kódolódik a reflexíválás, reciprokálás, unakkuzatíválás és az unergatíválás is. Ez a képző található az udmurtnban a passzíválás egyik esetében is.

5.1. Valódi reflexív, mozgásreflexív, absztrakt reflexív és részelő reflexív igék

A feldolgozott anyagban mindössze 32 olyan ige található, amelynek a hagyományos értelmezés szerinti reflexív a jelentése, azaz az alanynak olyan közvetlen magára irányuló cselekvését fejezi ki, amelyben az a kezével vagy valamely eszközzel kívülről manipulálja magát. Ebből a 32 igéből mindössze 7 az olyan reflexív ige, amely nem sorolható be további más jelentéscsoportba.

Általánosan elfogadott vélemény, hogy a reflexív ige esetében a PAT szereplő ki van iktatva a kifejezhető argumentumok köréből. Szerintem ha ez így lenne, nem is tudnánk, hogy van Patiens szerepű argumentum a szerkezetben. A reflexíválás csak a hagyományos szintaktikai szerepekkel való kifejezés lehetőségét szünteti meg. Azaz nem iktatja ki a PAT szerepű argumentumot, csak más szintaktikai szerkezettel kódolja: a Reflexív Konstrukcióval. A tárgy kódolása történik tehát a megszokottól eltérő, más módon, hasonlóan a tárgyias igeragozáshoz. A tárgyias igeragozás esetében ugyanis egy morfológiai elem arra szolgál, hogy a tárgyi mondatrésznek ne kelljen feltétlenül megjelennie a szintaktikai szerkezetben, a mondatban. Valójában a reflexíválás jelensége mögött valami hasonlót találunk: a reflexíválás művelete során egy morfológiai elem a PAT szereplőt nem megjeleníthető/megjelenítendő tárgy mondatrészként kódolja. A PAT szereplő jelen van a szerkezetben,

azaz a reflexív igék valójában speciális implicit tárgyas tartalmazó aktív tárgyas igék, azaz egy Implicit Tárgyas Konstruktó beágyazott esete a Reflexív Konstruktó.

A reflexíválás művelete tehát implicit tárgyas ígét hoz létre, azaz nincs okunk külön reflexív igenemről beszélni, mivel az ilyen íge aktív Agenssel rendelkezik és a Reflexív Konstruktó, amibe az ilyen íge beilleszthető, a Tranzitív Konstruktó, azon belül is az Implícit Tárgyas Tranzitív Konstruktó egyik beágyazott esete. Vizsgálataim jelenleg nem terjedtek ki a konstruktó részletes tanulmányozására, de megállapítható volt, hogy a Reflexív Konstruktónak is vannak további alesetei. Ezekben az esetekben a reflexív íge Agensén kívül és mellett további szereplők jelenhetnek meg. Ennek a kérdésnek részletes kutatása a jövő feladata (Reflexív Konstruktó < Implicit Tárgyas Konstruktó < Tranzitív Konstruktó).

Az udmurtban – más nyelvekhez hasonlóan – mód van a reflexív tartalom kifejezésére visszaható névmásos szerkezettel is. A két reflexív szerkezet ugyanazon alapkonstruktó két megvalósulása. A visszaható névmást tartalmazó konstruktó (illetve amelyikben a Patiens szerepű elem az Agenssel azonosítható valamilyen szemantikai relációval) a Tranzitív Konstruktók (TK) egyik speciális esete, az SK képzős konstruktó a Tranzitív Konstruktó egy másik speciális esete (Reflexív TK). Ebben az utóbbi esetben a Patiens a konstruktó által engedélyezéften elhagyott argumentum (Fillmore terminológiájával): Constructionally Lisensed Null Instantiation vagy Constructional Null Instantiation, CNI. Az argumentum elhagyhatóságának egy másik esete a Definite Null Instantiation (DNI), amikor a hallgató a szövegösszefüggésből tudja azonosítani a hiányzó szereplőt. A harmadik eset az Indefinite Null Instantiation. Ennek tipikus esete Fillmore szerint a tárgyak nélkül használt (intransitively used) tranzitív íge mellől hiányzó tárgy, amire később visszatérek (Fillmore 2002).

Az ún. mozgásreflexív és absztrakt reflexív ígéről megállapítottam, hogy ha ezen ígék esetében nem a reflexív jelentéselem a hangsúlyos, hanem a mozgást kifejező, illetve az absztrakt jelentéselem, akkor ezek az ígék nem a Reflexív Konstruktó alesetei, hanem az Unergatív Konstruktóé. Annak eldöntése azonban, hogy a kérdéses íge melyik konstruktóban helyezhető el, csak mondatonként lehetséges. Amennyiben a beszélők számára érzékelhető a reflexív tartalom – azaz parafrázizálható az íge a visszaható névmásos szerkezettel –, akkor tarthatjuk a kérdéses ígét reflexívnek. Ellenkező esetben unergatív ígével van dolgunk.

A hagyományos értelmezés szerint a reflexíválás argumentumszám csökkentő művelet. Bizonyos esetekben a Reflexív Tranzitív Konstruktóba illeszthető mozgás és absztrakt reflexívek esetében az argumentumok száma nemhogy csökken, hanem ellenkezőleg, növekszik.

Megfigyelhető, hogy a bővült keretben megjelenő új argumentumnak nem feltétlen kell szintaktikailag is kifejezettek lennie. Mód van arra, hogy a konstrukcióban egyébként kötelező argumentumot a hallgató a kontextusból, a szöveg egészéből, előzetes ismeretei alapján vagy éppen a szituációból következtesse ki.

5.2. A kölcsönös igék olyan igék, amelyek a reciprokálás morfolexikai műveletével jönnek létre. Ezt a műveletet is olyannak tartják, mint a reflexiválást, azaz ebben az esetben is valamely argumentum elnyomása történik thétához való kötés következtében.

A reciprok képző szemantikai hatása, hogy az Agens egyirányú, a tárgyra (Patiensre) irányuló tevékenysége helyett (Tranzitív Konstrukció) a cselekvés folyamatossága, és atelikussága hangsúlyozódik. A műveletnek két, különböző szintaktikai következménye van. Az egyik esetben az Ellen-Agenssé váló Patiens mellérendelten az alany pozícióba kerül. Ilyenkor az Ellen-Agensként Alannyá vált Patiens argumentumhelyét egzisztenciális kvantor kötheti, s ebben az esetben nem feltétlen jelenik meg a szerkezetben. A másik esetben az esethierarchiában hátrább kerülve az eredeti Patiens (most Ellen-Agens) Obl esettel fejeződik ki.

A reciprokálás művelete argumentummegőrző. Amikor a tematikus szerepek kiemélése a fontos (a beszélő pl. ki akarja emelni, hogy ki a kezdeményező), akkor a szereplők eltérő szintaktikai funkcióban szerepelnek. A jegykiosztás eredménye teljesen összhangban van azzal, hogy az Agens egyirányú, a Patiensre irányuló tevékenysége helyett a cselekvés folyamatossága és atelikussága hangsúlyozódik, ezért az eredeti Patiens határozóként kerül a mondatba. A reciprok szerkezet tehát nem a tranzitív, hanem az Intranszitiv Konstrukció egyik esete, és ezen belül az udmurtban az Unergatív Konstrukció egyik megnyilvánulási formája (Reciprok Konstrukció < Unergatív Konstrukció < Intranszitiv Konstrukció).

5.3. Az udmurtban az implicit tárgyias igéket is az SK képzővel alkotjuk meg. Geniušiene azt állította a reflexivék tipológiai vizsgálata után, hogy azok mellett a Patiens csak +élő jeggyel rendelkezhet. Az udmurtban számos olyan ige van, amely éppen ellenkezőleg, sosem vehet maga mellé olyan implicit tárgyat, amely +élő jeggyel rendelkezik. Nem is minden tranzitív ige rendelkezik SK-val alkotott implicit tárgyias párral. Akkor csak feltételeztem, hogy az udmurtban azokban az esetekben kaphat a tranzitív ige ún. reflexív képzőt, és válhat ezáltal intranszitivá (azaz pontosabban: ugyanazon ige implicit tárgyi argumentumot tartalmazó párjává), amikor az ige tárgya prototipikus és olyankor nem kell (vagy nem lehet?) a SK-t alkalmazni, amikor a kontextus lehetővé teszi az implicit tárgyi argumentum azonosságát.

Az igéket megvizsgálva azt találtam, hogy az SK képző nélküli udmurt tárgyas igék mindegyike előfordulhat implicit argumentummal, ha a megnyilatkozás többi része közvetlenül elérhetővé tesz egy feltevést, amely tipikus interpretációt eredményez. A tárgyas igék azonban eltérnek egymástól abban, hogy van-e SK képzős implicit tárgyat tartalmazó képzett alakjuk, illetve abban, hogy maguk mellé vesznek-e ragtalan (Acc₀ ragos) tárgyat.

Az első csoportba azok az igék tartoznak, amelyeknek SK-val képzett igealakjai csak implicit tárggyal szerepelhetnek (pl. *šiiškinj_iimp* 'eszik', *kertiškinj_iimp* 'köt, pl. sálat'). Ezek antecedens nélkül implicit tárggyal használatosak, azaz a konstrukcióban CNI szerepel. Ezek az SK képzős igealakok megegyeznek abban, hogy az előtérben álló tárgyra való utalást nem engedik meg, azaz ezek a képzett igék nem használhatók abban az esetben, ha már a diskurzusban szereplő dologra kívánunk visszautalni. Azaz ezen igék nem engedik meg a DNI-t. Az ilyen igék nem SK képzős alakjai mellett állhat ragtalan tárgy.

A második csoportba olyan igék tartoznak, amelyeknek nincsen SK képzős alakja, de képesek antecedens nélkül is lehetővé tenni az implicit tárgyhasználatot. Ezek mellett ebben az esetben is CNI szerepel. Az ilyen igék megengedik a ragtalan tárgy váltakozását (pl. *vina jue* 'pálinkát iszik' ~ *vinaze jue* 'a pálinkát issza').

Az igék harmadik csoportja nem engedi meg az Acc ragtalan tárgy váltakozását, viszont képesek antecedens nélkül implicit tárgyi argumentummal állni. (pl. *kjice ke kinojez addže* 'valamilyen filmet lát' ~ *kinojez addže* 'a filmet látja'). Ezek az igék rendre habituális jelentésben szerepelnek implicit tárggyal (CNI). Az ilyen igéknek lehet SK képzős alakja, az azonban általában nem implicit tárgyat tartalmazó ige, hanem más konstrukcióba illeszthető ige (pl. *adžiškinj_i* 'látszik').

Az igék egy negyedik csoportjába azok az igék tartoznak, amelyeknek tranzitív alakja „páros ige”. Az ige pár egyik eleme nem többszörözhető, másik formája többszörözhető cselekvésre utaló jelentéstartalmú és mindkettő ellátható SK-val. Ezen igék többszörözhető cselekvést kifejező alakjából képzett SK-s ige megengedi a ragtalan tárgy váltakozását és/vagy állhat tárgy nélkül, ha ismételt vagy habituális a cselekvés, míg a nem többszörözhető jelentésűből képzett SK-s ige speciális jelentéstartalmú, vagy reflexív tárgy váltakozását megengedő ige is lehet. Ebben az utóbbi csoportba tartoznak olyan igék is, amelyeknek nincs többszörözhető cselekvést jelentő párjuk.

Az implicit tárgyhasználatos ige tehát a Tranzitív Konstrukcióba illeszthető, s annak Implicit Tranzitív Konstrukciónak nevezhető változatába. Az implicit tárgyhasználatos ige képzés művelete során a morfológiai folyamat megváltoztatja az argumentumokhoz rendelhető funkciók körét. Jelen esetben az alacsonyabb argumentumhelyet logikai lekötéssel szemantikai értékkel tölti

ki, s ezáltal kiiktatja szintaktikai frázissal kifejezendő argumentumok közül. Az Implicit Tranzitív Konstrukció esetén a képző szemantikai hatása az, hogy az alapige alacsonyabb rangú argumentumát (PAT) már a lexikai télen belül azonosítja (az ige prototipikus tárgyával vagy a szituációból előhívható tartalommal), egzisztenciális kvantorral megköti és emiatt már nem tehető ki olyan mondatrészt, ami PAT szereplőt nevezne meg. A művelet tehát kiiktatja a PAT szerepű argumentumot a szintaktikailag kifejezhető argumentumok köréből. A PAT szereplő jelen van a szerkezetben, azaz a képzett implicit tárgyias igék valójában implicit tárgyat tartalmazó aktív tárgyias igék.

Az így létrejövő konstrukció engedélyezi a PAT szereplő szintaktikai funkcióval való kifejezésének elhagyását, ezért az elhagyott tárgy a konstrukció által engedélyezett (CNI). Az udmurtban kétféle implicit tárgyias konstrukciót találunk: az egyik esetben az ige morfológiai változás nélkül lehet implicit tárgyias használatú. Hogy ezek esetében miért elegendő az egzisztenciális kvantorral való lekötése a Patiensnek, s miért nem jár a művelet morfológiai változással, arra választ adni nem tudok. Fillmore szerint az angol morfológiai változás nélküli implicit tárgyias igék mellett az implicit tárgy INI (Fillmore 2002). A fenti elemzés szerint ezek esetében is a konstrukció engedélyezi a tárgy elhagyását, azaz Fillmore állítása nem tartható.

5.4. Az ún. kauzatív reflexív igékről igazoltam, hogy a beszélők előzetes ismeretei és a kontextus alapján két konstrukcióba is illeszthetők, attól is függően, hogy a beszélők milyen jelentéselemet kívánnak hangsúlyozni. Amennyiben az Agens aktivitását emelik ki, akkor az ige a Reflexív Konstrukció egy speciális változatába illeszthető, amennyiben viszont az Agens aktivitásának hiányának kiemelése a lényeges, akkor az Unakkuzatív Konstrukcióba illeszkedik az ige. (Rezultatív Reflexív Konstrukció < Reflexív Konstrukció < Implicit Tárgyas Konstrukció < Tranzitív Konstrukció vagy Unakkuzatív Konstrukció < Intranszitiv Konstrukció).

5.5 Geniušienė megkülönbözteti a deaccusative reflexive kategóriát. Ez alatt olyan igéket ért, amikor az eredeti tranzitív igés mondat akkuzatívuszi direkt tárgya (amely -élő, -potens) az ún. reflexív mondatban obliquusi esetben jelenik meg, az eredeti alany pedig megmarad.

Ebben az esetben semmilyen visszahatásról nem beszélhetünk, hiszen az Agens cselekvése külső tárgyra irányul. A jelenség tehát nem a reflexív konstrukciók körébe, hanem inkább az argumentum elhagyása során tárgyalt esetek közé tartozik. A képzett igét tartalmazó mondatokban az eredeti Agens cselekszik, a különbség a két mondat jelentése között annyi, hogy a cselekvés az SK képzős ige esetében nem lehet rezultatív, míg a képzőtlen tárgyias ige esetén lehet rezultatív is. A mondatok az Unergatív Konstrukcióval mutatnak kapcsolatot: az

unergatív ige ugyanis intranszítív, Agens alanya van és a cselekvés folyamatosságát hangsúlyozza. Az obliqui esetben álló eredeti tárgy elhagyható a mondatból (DNI).

5.6. Amikor az eredeti tranzitív ige Agense nem jelenik meg a mondatban, akkor passzív, illetve automatív (mediális) szerkezettel találkozunk. A mediális vagy automatív kérdésre nem tértem ki részletesen. Hagyományosan azt az igét tekintik mediálisnak, amely mellett nem jelenhet meg Agens szereplő (pl. Abaffy 1978), s ezek az igék egy másik felfogásban (pl. Koivisto 1991) az automatívok. Jelen dolgozatban ezt az utóbbi megnevezést fogadom el, s a kérdés elméleti kérdéseinek megvitatásától eltekintek.

Az udmurtban a Passzív Konstrukció két módon kódolható. Az SK-val kódolt passzív folyamatos, atelikus, illetve potenciális jelentésű. Közös bennük, hogy az Agens általában nem jelenik meg a szerkezetben.

A passzivaláson átesett ige a Tranzitív Konstrukció egy sajátos konstrukciójába (a Passzív Konstrukcióba) illeszkedik. Ennek sajátossága, hogy a konstrukció az Agens elhagyását engedélyezi, miután a passzivalás művelete során azt az alany pozícióból kiemeli. Erre azért van szükség, mert a jólformáltsági feltételek előírják, hogy a mondatnak alanyának kell lennie. Miután az Agens elkerül az alany pozícióból, ezután az implicit tárgyhoz hasonlóan a konstrukció által engedélyezve elhagyható. (Megfontolandó ezek alapján, hogy az implicit tárgyas ige esetében valóban a tárgy és nem a szereplő elhagyásának engedélyezéséről van szó. Ezt a problémát most nem vizsgálom.)

A passzív szerkezetnek tűnő esetek potenciális olvasatával az udmurtban is találkozunk. Dolgozatomban felvettem, hogy a hagyományosan middle-nek tartott szerkezeteket (*The door open easily* típus) a passzív körébe vonhatjuk. Az irodalomban az ilyen szerkezetre adott magyarázat (Van-Valin–La Polla 1997:406–417) nem sérül, ha Agenst is feltételezünk a logikai struktúrában, de egzisztenciális kvantorral kötötten. Ebben az esetben továbbra is csak egy jelölt marad az Alany (S_a) funkció ellátására.

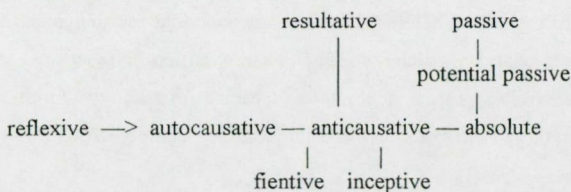
Az automatív igék az Unakkuzatív Konstrukcióba illeszkednek. Az automatív tartalom csak abban az esetben értelmezhető, ha az ige alanya a cselekvést nem aktívan végzi, ha az alanynak nincs közvetlen hatása az esemény lefolyására. Az ilyen alany lehet élő vagy élettelen. A konstrukcióba illesztett SK képzős ige unakkuzatív lesz, ha az előbbi feltétel fennáll (Unakkuzatív Konstrukció < Intranszítív Konstrukció).

6. Állást foglaltam a képző eredetével és a funkciók történeti változásaival kapcsolatban. A képző eredetével kapcsolatosan két nézet áll egymással szemben: az egyik szerint két különböző képzőt kell tételeznünk (Bartens 2000), a másik szerint csak egyet (Medveczky 1911, Szerebrennyikov 1963, A. Kövesi 1965). Bartens a két különböző eredetű képző feltételezé-

sekor Korhonenre hivatkozik, aki a lapp nyelvtörténet kapcsán foglalkozott az udmurt *-šk-* képző előzményeként feltehető képzővel. Bartens azért állítja, hogy két alapfunkcióból kell kiindulnunk, mivel egyrészt rokonnyelvi adatok a reflexív jelentést nem támasztják alá, másrészt a frekventatív > reflexív fejlődés szerinte nem lehetséges (ennek nem adja indoklását).

A reflexívekkel foglalkozó tipológiai irodalomban is felvetődött a különböző funkciók egymásból való levezetésének kérdése. Geniušienė tipológiai vizsgálatai szerint egy *subjective > objective > transitive reflexive* hierarchia tehető fel. A hierarchia jelen esetben azt jelenti, hogy ha egy nyelvben vannak *objective reflexive* alakok, akkor minden valószínűség szerint vannak *subjective reflexive* alakok is, azaz a hierarchiának vannak történeti vonatkozásai (Geniušienė 1987:342–350).

Haspelmath ehhez hasonlóan mutatja be azt a szemantikai térképet, amelybe a kérdéses funkciók tartoznak (Haspelmath 1987, idézi Koivisto 1995:52, Dahl–Koptjevskaja-Tamm 1992:21 alapján).

Az ábrából Geniušienė által felvázolthoz hasonló fejlődést olvashatunk le, azaz általában a reflexívból kiindulva mutatják be a történeti változást. Koivisto szerint nem zárhatjuk ki, hogy más úton is megtörténhet ezeknek a különböző funkcióknak a kialakulása. Ehhez azonban azt kell feltételeznünk, hogy a reflexív képző eredetileg nem reflexív funkciójú volt. Ebben az esetben kiinduló tételként iteratív vagy intenzitást kifejező morfémát tehetünk fel. A fejlődés pedig intenzív > inchoatív (dekauzatív) > passzív és/vagy reflexív lehet.

Azt állítom, hogy a permi nyelvek esetében a változás kiinduló pontja nem a képző reflexív funkciója. Ebben az esetben a Korhonen által a finn-permi időkig visszavezetett frekventatív képző az első számú jelölt. Ebből azonban – ebben Bartensnek igaza van – közvetlenül valóban nem jöhetett létre a mediális (= automatív), majd ebből a reflexív > passzív fejlődés.

Az iteratív–frekventatív funkcióból azonban magától értetődően jöhet létre a Geniušienė terminológiájával 'absolute' reflexive-nek nevezett ige típus. Ez az ige ugyanis valójában

egy implicit tárgyias tranzitív ige. Ez a szerep aztán lehet kiindulópontja a további funkcióknak.

Az SK jelen idő jel frekventatív-iteratív eredete már hosszú ideje elfogadott a permisztikában (ezért nem tértem ki rá részletesen). Vizsgálataim alapján azt vélelmezem, hogy az udmurt nem láthatósági múlt SgPI1 személyű alakjaiban megjelenő *šk* formáns nem a jelen időből került át ebbe a paradigmába (ahogy hagyományosan tartják), hanem a képzőnek a szereplő elnyomását kódoló funkciójának egyik megnyilvánulásáról van szó ebben az esetben is. A SgPI1 nem láthatóságú múlt alakok ugyanis elsősorban olyan cselekvések kifejezésére szolgálnak, amelyet a cselekvő alany kontrollálatlanul, mintegy véletlenül, akaratlanul hajtott végre. Miután a fentebb vázolt fejlődés során a képző a gyakoriság mellett (vagy éppen helyette) argumentum törölő vagy elnyomó műveletek morfológiai kódolását is elvégezte, könnyen válhatott a nem szándékosan cselekvő első személy kifejezőjévé.

6. A dolgozat – mint korábban említettem – nem tárgyalja az intranszitiv igéken megjelenő SK képző szerepét és nem tértem ki azokra az esetekre sem, amikor az SK-val képzett ige mellett Acc esetben álló tárgy található. Ennek oka elsősorban az volt, hogy túlságosan kitágította volna a vizsgálандó jelenségek körét. Ezeknek a kérdéseknek a kutatása további feladat.

Az értekezés tárgyához kapcsolódóan megjelent írások:

- A votják műveltető szerkezetekről. *Folia Uralica Debreceniensia* 3. 1994. 41–46. p.
- Az udmurt igeragozás kérdéseire. *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei II. Magyar és finnugor alaktan*. SZTE, Szeged, 2001:113–119
- Козмач, И.: Об одном использовании удмуртского рефлексивного глагольного суффикса. *CIFU LX, Pars V: Dissertationes sectionum, Linguistica II*, Tartu, 2001:153–160.
- Az *-šk-* marker alakja az egyes udmurt nyelvjárás csoportokban. *Пермистика 9: Вопросы пермской и финно-угорской филологии*. Ижевск, 2002:246–255
- Udmurt–magyar szótár*. Savaria University Press, Szombathely, 2002. 532 p.
- Az argumentum elhagyása az udmurtban. *Budapesti Uráli Műhely III*. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2003:84–95
- Adalékok az antikauzativ/inchoatív igepárok tipológiájához az udmurt alapján. *I. Mikola Tibor Emlékkülés*. Szeged, 2002. A kötet megjelenés alatt.

- Abaffy 1978 = Abaffy Erzsébet: A mediális igékről. *MNy* 74:280–293.
- A. Kövesi 1934: Kövesi, Magda: Syrjänin -s (-i's) johtimesta. *Virittäjä* 1934:203–211.
- A. Kövesi 1965: Kövesi Magda: *A permi nyelvek ősi képzői*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965.
- Alasejeva 1982: Алашцева, А. А.: Верхнечепецкие говоры. *Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:91–106
- Alatyrëv 1959: Алатырев, В. И.: Глаголы притворного действия. *Вопросы удмуртского языкознания*, I. Ижевск, 1959, 73–139.
- Alatyrëv 1970: Алатырев, В. И.: *Выделительно-указательная категория в удмуртском языке*. (Расширенный доклад на III Международном конгрессе финно-угроведов в г. Таллинне). Ижевск, 1970, 74 сс.
- Alatyrëv 1983: Алатырев, В. И.: Краткий грамматический очерк удмуртского языка. *Удмурт-эч словарь*. Москва, 1983.
- Aminoff 1986: Aminoff, Torsten G.: *Votjakin äänne- ja muoto-opin luonnos*. Julk. Yrjö Wichmann. *SUSA*, XIV², Helsinki, 1986.
- Arhipov 1978: Архипов, Г. А: Морфологические особенности среднеюжного диалекта удмуртского языка I. *О диалектах и говорах южноудмуртского наречия*. Ижевск, 1978:3–47.
- Arhipov 1981: Архипов, Г.А.: Среднеюринский говор I. *Материалы по удмуртской диалектологии*. Ижевск, 1981:5–45
- Atamanov.1982: Атаманов М. Г.: Образцы речи сибирских удмуртов. *Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:131–154
- Baker 1983: Baker, R. W.: Komi-Zyryan's second past tense. *FUF* 45, 1983:69–81.
- Bartens 1979: Bartens, Raija.: *Mordvan, iseremissin ja votjakin konjugationin infinittien syntaksi*. SUST 170, Helsinki, 1979.
- Bartens 2000: Bartens, Raija.: *Pemiläisten kiellen rakenne ja kehitys*. SUST 238, Helsinki, 2000.
- Balázs 1973: Balázs János: A tárgy a mondatrészek rendszerében. *ANyT IX*. 1973:7-23.
- Batalova-Krivoscejkova 1985: Баталова Р. М. – Кривошекова-Гантман, А. С.: *Кomi-пермяцко-русский словарь / Коми-пермяцко-русский словарь*. Издательство Русский Язык, Москва, 1985.
- Baker-Ruppenhofer 2002: Baker, Collin F. –Josef Ruppenhofer: FrameNet's Frames vs. Levin's Verb Classes. In J. Larson and M. Paster (eds.) *Proceedings of the 28th Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. 27–38.
<http://www.icsi.berkeley.edu/~framenet/>
- Borisov 1991: Борисов, Т. К.: *Удмурт кыллокам*. (Переиздание „Удмурт кыллокам“ толкого удмуртского-русского словаря Т. К. Борисова 1932 г. издания без изменений). Удмуртский ИИЯЛ УрО АН СССР, Ижевск, 384 сс.
- Bresnan-Zaenen 1990: Bresnan Joan and Annie Zaenen: Deep Unaccusativity in LFG.
<http://www.lfg.stanford.edu/lfg/archive/archive.html>
- Budenz 1884-94: Budenz József: *Az ugor nyelvek összehasonlító alakтана*. Budapest, 1884–94.
- Cote 1996: Cote, Sharon Ann: *Grammatical and Discourse Properties of Null Arguments in English*. PhD Dissertation in Linguistics, University of Pennsylvania, 1996. <http://ling.upenn.edu/~cote/index.html>
- Croft 2001: Croft, William: *Radical Construction Grammar. Syntactic Theory in Typological Perspective*. Oxford University Press, 2001.
- Csúcs 1980: Csúcs Sándor: On certain problems of votyak morphonology. *Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum, Pars II*. Turku 1980:11.
- Csúcs 1981: Csúcs Sándor: Votjakin morfofonemiikan ongelmia. *Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum, Pars VI*. Turku 1981:48–53.
- Csúcs 1984: Csúcs Sándor: Kriterien zur Klassifizierung der Dialekte des Votjakischen. *Dialectologia Uralica*. Hamburg 1984:18-21. (Mitteilungen der Societas Uralo-Altaica Heft 6)
- Csúcs 1985: Csúcs Sándor: Kriterien zur Klassifizierung der Dialekte des Votjakischen. *Dialectologia Uralica*. Wiesbaden, 1985:201–208. (Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica. Band 20).
- Csúcs 1987: Morphologie des votjakischen Verbs. *Studien zur Phonologie und Morphologie der uralischen Sprachen*. (Red. Rédei Károly) Wien 1987:211–218.
- Csúcs 1990a: Csúcs Sándor: *Chrestomathia votlacica*. Budapest, 1990.
- Csúcs 1990b: Csúcs Sándor: Stand der Erforschung der votjakischen (udmurtischen) Dialekte. *Rundlichgespräch "Dialectologia Uralica"*. Hamburg, 1990:15–16. (Mitteilungen der Societas Uralo-Altaica. Heft 10).
- Csúcs 1992: A votják második konjugáció történetéhez. *Rédei - Festschrift*. Wien - Budapest 1992:107–110.

- Csúcs 1998: Csúcs, Sándor: Udmurt. Syntax. *The Uralic Languages*. Edited by Daniel Abandolo. London and New York, 1998:295–300.
- Dahl–Koptjevskaja–Tamun 1992: Dahl, Östen–Koptjevskaja–Tamun, Marija: *Language typology around the Baltic sea: a problem inventory*. Papers from Institut of Linguistics 61. University of Stockholm, 1992.
- Eisner 1997: Eisner, Jason: *Constraining OT: Primitive Optimality Theory*. U. Penn – MIT ling–Lunch 18 Sep 1997.
- Farkas 1956: Farkas, Julius: UAJb XXVIII (1956):
- Fellbaum 2000 = Autotroponomy. *Polysemy. Theoretical and Computational Approaches*. Ed.: Ravin, Yael and Claudia Lacock, Oxford Linguistics, Oxford University Press, 2000:53–67.
- Fillmore 2002: Christopher R. Johnson–Charles J. Fillmore–Miriam R. L. Petruck–Collin F. Baker–Michael Ellsworth–Josef Ruppenhofer–Esther J. Wood: *FrameNet: Theory and Practice*. Version 1.0. Printed September 13, 2002. <http://www.icsi.berkeley.edu/~framenet/book/book.html>.
- Fokos 1913–14: Fokos-Fuchs Dávid: Die Reflexiven Zeitwörter in Syrjänischen. *KSz XIV* (1913–14), 106, 282.
- Fokos 1959: Fokos-Fuchs, D. R.: *Syrjänisches Wörterbuch I–II*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959.
- Geniusienė 1987 = Geniusienė, Emma: *The typology of reflexives*. Empirical Approaches to Language Typology 2. Mouton de Gruyter, Berlin, 1987.
- Geissler 2001: Гейслер, М.: К истории гласного ы в глагольных корнях пермских языков. *Пермистика 8*. Сыктывкат, 2001:80–86.
- Gerritsen 1990: Gerritsen, Nelleke: *Russian Reflexive Verbs. In Search on Unity in Diversity*. Studies in Slavic and General Linguistic. Volume 15. Edited by A. A. Barentsen, B. M. Groen, R. Sprenger. Amsterdam–Atlanta, GA 1990. 322 p.
- Gilmajev 1981: Гильмаев, А. В.: Татышлинский диалект 1. *Материалы по удмуртской диалектологии*. Ижевск, 1981:97–103
- Goldberg 2001: Goldberg, A. E.: Patients arguments of causative verbs can be omitted: the role of information structure in argument distribution. *Language Sciences* 23, 2001:503–524. <http://www.elsevier.com/locate/langsci>
- GSUJa 1962: *Грамматика современного удмуртского языка. Фонетика и морфология*. (Ред.: П. Н. Превошиков). Ижевск, 1962.
- GSUJa 1970: *Грамматика современного удмуртского языка. Синтаксис простого предложения*. (Ред.: В. И. Алатырев). Ужвск, 1970.
- Györke 1935: Györke József: *Die Wortbildungsgeschichte des Uralischen*. Tartu, 1935.
- Hajdú 1968: Hajdú Péter: *Chrestomathia Samoiedica*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1968.
- Haspelmath 1978: Haspelmath, Martin: Transitivity alternations of the anticausative type. *Arbeitspapier Nr. 5*, Neue Folge, Institut für Sprachwissenschaft, Universität Köln. Köln, 1987.
- Jackendorf 1990: Jackendorf, Ray: *Semantic Structures*. Cambridge, MA, The MIT Press, 1990.
- Jemeljanov 1927: Емельянов, А. И.: *Грамматика вотяцкого языка*. Издание Ленинградского Восточного института имени А. С. Енукидзе, Ленинград, 1927, 160 сс.
- Karakulov 1982: Каракулов, Б. И.: *Говор села Юски. Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:106–116
- Karakulova 1997: Каракулова, М. К.: Категория вида в удмуртском языке. *Пермистика 4: Пермские языки и их диалекты в синхронии и диахронии. Сборник статей*. Ижевск, 1997:43–51.
- Karova 1992a: Карпова, Л. Л.: О некоторых фонетических процессах в среднечепецких говорах удмуртского языка. *Fenno-Ugristica* 18, Tartu, 1992:37–43.
- Karova 1992b: Карпова, Л. Л.: Русские именные лексические заимствования в среднечепецких говорах. *ПДИП* 1992:48–54.
- Karova 1993: Карпова, Л. Л.: Синтаксические функции и степени сравнения имен прилагательных в среднечепецких говорах удмуртского языка. *Minor Uralic Languages and Their Contacts*. Tartu, 1993:62–69.
- Karova 1994: Карпова, Л. Л.: Особенности словесной акцентуации в среднечепецком диалекте удмуртского языка. *Linguistica Uralica*, 1994:28–34.
- Karova 1995: Карпова, Л. Л.: Частицы среднечепецкого диалекта удмуртского языка. *Linguistica Uralica*, 1995:196–202.
- Karova 1996a: Карпова, Л. Л.: Об особенностях глагольных форм среднечепецкого диалекта удмуртского языка. *Fenno-Ugristica* 19, Tartu, 1996:8–86.
- Karova 1996b: Карпова, Л. Л.: Особенности употребления падежных форм в среднечепецком диалекте удмуртского языка. *Linguistica Uralica*, 1996:36–42.
- Karova 1997: Карпова, Л. Л.: *Фонетика и морфология среднечепецкого диалекта удмуртского языка*. Tartu, 1997 (Dissertationes Philologiae Uralicae Universitatis Tartuensis 2).

- Karova 1998: Карпова, Л. Л.: Бесермяно-удмуртское взаимовлияние (на материале среднечепецкого региона). *Linguistica Uralica*, 1998:121–127.
- Karova 1999: Карпова, Л. Л.: Микропонимы среднечепецкого региона, отражающие природно-географические особенности местности. *Пермистика: Диалекты и история пермских языков во взаимодействии с другими языками. Сборник статей*. Сыктывкар, 1999:83–90.
- Kelmakov 1978: Кельмаков, В. К.: Краткая характеристика кыркмасских говоров южноудмуртского наречия. *О диалектах и говорах южноудмуртского наречия*. Ижевск, 1978:65–86.
- Kelmakov 1981: Кельмаков, В. К.: *образцы удмуртской речи. Северное наречие и серединные говоры*. Ижевск, 1981
- Kelmakov–Saarinen 1994: Kel'makov, Valentin–Saarinen, Sirkka: *Udmurtin murteet*. Turku–Iževsk, 1994.
- Kelmakov 1998: Кельмаков, В. К.: *Краткий курс удмуртской диалектологии*. Ижевск, 1998.
- Kemmer 1993 = Kemmer, Susanna: *The middle voice*. Typological studies in language 23. John Benjamins, Amsterdam, 1993.
- Klaiman 1991 = Klaiman, M. H.: *Grammatical voice*. Cambridge Studies in linguistics 59. Cambridge University Press, Cambridge 1991. XIX + 323 p. ISBN 0-521-36001-3
- Kneisl 1978: Kneisl, Marianne: *Die Verbalbildung im Syrjänischen*. Veröffentlichungen des Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München. Serie C: Miscellanea. 1978, 151 p.
- Kiefer 1992: Kiefer Ferenc: Az aspektus és a mondat szerkezete. *Strukturális magyar nyelvtan. 1. Mondattan*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992:797–886.
- Koivisto 1991: Koivisto, Vesa: *Suomen verbikantaisen UtU-verbijohdosten semantikka*. Suomi 161, SKS, Helsinki, 1991, 120 p.
- Koivisto 1995: Koivisto, Vesa: *Itämerensuomen refleksiivit*. SKST 622, Helsinki, 1995. 345 p.
- Komlósy 1992: Komlósy András: Régensék és vonzatok. *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*. (Szerk.: Kiefer Ferenc). Budapest, Akadémiai Kiadó, 1992: 299–527
- Komlósy 2000: Komlósy András: A műveltetés. *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*. (Szerk.: Kiefer Ferenc). Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000:215–292.
- Kondratyeva 2001: Кондратьева, Н. В.: Употребление аккумулятива для выражения дуративных отношений. *Пермистика 8*. Сыктывкар, 2001:138–140.
- Korhonen 1981: Korhonen, Mikko: *Johdatus lapin kielen historiaan*. SKS, Helsinki 1981.
- Kotkova 1992: Коткова, И. А.: Грамматические значения глаголов возвратного залога в удмуртском языке. *Пермистика 3: Диалекты и история пермских языков*. Сыктывкар, 1992:67–71.
- Kotkova 1993a: Коткова, И. А.: К вопросу о залогах в удмуртском языке. *Вестник Удмуртского университета. Научно-публицистический журнал No 6*. Ижевск, 1993:20–24.
- Kotkova 1993b: Коткова, И. А.: Грамматические значения глаголов возвратного залога в удмуртском языке. *Вестник Удмуртского университета. Научно-публицистический журнал No 6*. Ижевск, 1993:24–27.
- Kozmács 1994: Kozmács István: A votják műveltető szerkezetekről. *Folia Uralica Debreceniensia 3*. 1994:41–46.
- Kozmács 2001a: Kozmács István: Az udmurt igeragozás kérdéseihöz. *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei II. Magyar és finnugor alaktan*. SZTE, Szeged, 2001:113–119.
- Kozmács 2001b: Козмач, И.: Об одном использовании удмуртского рефлексивного глагольного суффикса. *CIFU IX, Pars V: Dissertationes sectionum, Linguistica II*, Tartu, 2001:153–160.
- Kozmács 2002: *Udmurt–magyar szótár*. Savaria University Press, Szombathely, 2002. 532 p.
- Kulonen 1989 = Kulonen, Ulla-Maija: *The passive in Ob-Ugrian*. SUST 203. Helsinki
- Laakso 1997: Laakso, Johanna: On verbalizing nouns in Uralic. *FUF 54*. Helsinki, 1997.
- Laczko 2000: Laczko Tibor: Az ige argumentumszerkezetét megőrző főnévképzés. *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*. (Szerk.: Kiefer Ferenc). Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000:293–408.
- Lakó 1941–1943: Lakó György: Adalékok a votják nyelv alaktanához. *NyK 51*, 1941–1943: 102.
- Lehtisalo 1936: Lehtisalo, T.: *Über der primären ururalischen Ableitungssuffixe*. SUST 72, Helsinki, 1936.
- Lyons 1977: *Semantics*. Cambridge, Cambridge University Press, 1977.
- Lytkin 1953: Лыткин, В. И.: Современный коми язык. Сыктывкар, 1953.
- Maslóva–Nedjalkov 2002: Maslóva, Elena–Nedjalkov, Vladimir P.: Reciprocal constructions. *World Atlas of Language Structures*, Bernard Comrie, Matthew Dryer, David Gil, and Martin Haspelmath (eds.), 2002–2003, 11 p. <http://www.stanford.edu/~emasl0va/Reciprocals.pdf>
- Maslóva 2003: Maslóva, Elena: Reciprocal and Polyadic: Remarkable reciprocals in Bantu. *Typology of Reciprocal Constructions V*. P. Nedjalkov (ed.), 2000; to appear in 2003–2004, 25 p. <http://www.stanford.edu/~emasl0va/Polyadic.pdf>
- Medveczky 1911: Medveczky Károly: A votják nyelv szóképzése. *NyK 44*, 1911–12:310–338, 413–455.

- Mészáros 1999: Месарош, Эдит: *Словообразовательные суффиксы глагола в эрзьянском языке*. Studia Uralo-Altaica 42. Szeged, 1999, 192 p.
- Mittwoch 1982 = On the difference between *eating* and *eating something*: activities versus accomplishments. *Linguistic Inquiry*, 13.1:113–122.
- Mogilin 1780 (1998): Могилин, М.: *Опыт краткой удмуртской грамматики*. Памятники культуры Удмуртии. Лингвистическое наследие. РАН УрО УИИЯЛ, Ижевск, 1998, 201 с.
- Munkácsi 1887: Munkácsi Bernát: *Voltják népköltészeti hagyományok*. Budapest, 1887.
- Munkácsi 1893: Munkácsi Bernát: *A voltják nyelv szótára*. Budapest, 1893.
- Naszibullin 1978: Насибуллин, Р. Ш.: Наблюдения над языком красноуфимских удмуртов. *О диалектах и говорах южноудмуртского наречия*. Ижевск, 1978:86–152
- Naszibullin-Dudorov 1992: Насибуллин, Р. Ш.–Дудоров, В. Ю.: *Обратный словарь удмуртского языка – Удмурт кылэн мыддорин кылсузъетэз*. Издательство Удмурт университет, Ижевск, 1992.
- Németh T. 2000: Németh T. Enikő: Implicit argumentumok a magyarban: előfordulásuk módjai és azonosításuk lehetőségei. *Igei vonzatszerkezet a magyarban*. (Szerk. Kenesei István). Budapest, Osiris Kiadó, 2000:197–252.
- Németh–Bibok 2001: Németh T. Enikő–Bibok Károly: Az alanyi és a tárgyias ragozás szerepe az implicit tárgyi argumentumok azonosításában. *Újabb tanulmányok a strukturális magyar nyelvtan és a nyelvtörténet köréből. Kiefer Ferenc tiszteletére batárai és tanítványai*. (Szerk.: Bakró-Nagy Marianne–Bánrét Zoltán–É. Kiss Katalin), Budapest, Osiris Kiadó, 2001:78–96.
- Palmer 1988: Palmer, F. R.: *Mood and Modality*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge University Press, 1988.
- Perevozcsikova 1982: Перевозчикова, Т. Г.: Ныжненьлгыньские говоры. *Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:73–91
- Perlmutter 1978: Perlmutter, D.: Impersonal passives and the Unaccusative Hypothesis. J. In Jaeger et al. (eds.) *Proceedings of the fourth annual meeting of the Berkeley Linguistic Society*. University of California at Berkeley, 1978:157–189.
- Polgárdi 1998: Polgárdi Krisztina: Levezetett környezeti jelenségek és az optimalitáselmélet. *ÁNYT XLIX*, 1998:121–136.
- Posti 1945: Posti, Lauri: Itämerensuomalaisten kielten passiivin tunnusten suhteesta (Zusammenfassung: Über das gegenseitige Verhältnis der Passivformanten in den ostseefinnischen Sprachen). *Virtitajd* 1945:355
- Pozguyeva 1975: Поздеева, А. А.: Значения и функции глагольного суффикса –сык- и его разновидности в современном удмуртском языке. *Вопросы удмуртского языкознания* 3. Ижевск. 1975:125–142.
- Pucek-Grigoric 1775: Пуцек-Григорич, В.: Сочинения принадлежащая к грамматике вотского языка. Санктпетербург, 1775 (hasonmás kiadás: 1975)
- Pusina–Tronyna 1990: Пушина, Н. И.–Тронина, Г. А.: Особенности реализации модальных значений в залоговых конструкциях в английском и удмуртском языках. *Вопросы грамматики и контактирования языков. Сборник статей*. (Отв. ред.: Тараканов, И. В. – Загуляева, Б. Ш.) Ижевск, 1990:164–171.
- Rédei 1978: Rédei Károly: *Chrestomathia Syrjaenica*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978.
- Rédei 1985: Geschichte der permischen Sprachen. *The Uralic Languages. Description, history and foreign influences*. Edited by Denis Sinor, Brill. A. P., Leiden, 1988.
- Rédei 1986–1988: Rédei Károly: *Uralisches Etymologisches Wörterbuch. Lieferung 1–7*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986–1988.
- ROA: *Rutgers Optimality Archive*. <http://roa.rutgers.edu/index.php3>
- RUS: *Русско-удмуртской – Русско-удмуртский словарь*. Ред.: В. М. Вахрушев. Москва, 1956
- Saarinен 2002: Сааринен, Сиркка: Фреквентативность (многократность) в марийском и удмуртском языках. *Пермистика 5. Сборник статей*. Ижевск, 2002:203–207.
- Saarinен 2003: Saarinен, Sirkka: Az időhatározó értékű tárgyak a finn-volgai nyelvekben. *Budapesti Uráli Műhely III*. MTA Nyelvtudományi Intézete, 2003:138–144.
- Schütz 1910–1911: Schütz József: Az északi oszjáki szóképzés. *NyK* 40, 1910–1911:1–75
- Sebolkina 1995: Шоболкина, Е.: Статус категорий вида и залога в коми языке. *COIFU Pars III* 1995:205–211.
- Sebolkina 1996: Шоболкина, Е.: Категория вида в коми языке. *Linguistica Uralica* 1996:270–277.
- Sebolkina 2002: Шоболкина, Е.: Генезис и диахронические корреляции грамматических категорий коми глагола. *Пермистика 5. Сборник статей*. Ижевск, 2002:234–2244.
- Shore 1986 = Shore, Susanna: *Onko suomessa passivia?* SKS, Suomi 133, Helsinki
- Smolensky&Prince 1993: *Optimality Theory: Constraint Interaction in Generative Grammar*. <http://roa.rutgers.edu/view.php3?roa=537>

- Suihkonen 1990: Suihkonen, Pirkko: *Korpustutkimus kielityologiassa sovelettuna udmurttiin*. MSFOu 207. Helsinki, 1990.
- Suihkonen 1995: Suihkonen, Pirkko: *Udmurt-English-Finnish Dictionary with a Basic Grammar of Udmurt*. Lexica Societatis Fennougricae XXIV. SUS, Helsinki, 1995, 326 p.
- Suihkonen 1998: Suihkonen, Pirkko: Description of the lexical semantics of verbs in Udmurt. *Oekeeta asijoo. Commentationes Fennougricae in honorem Seppo Suhonen sexagenarii 16. 5. 1998. SUST 228*. Toim./ed. Riho Grünthal & Johanna Laakso, 1998:407–413.
- Szabó 1904: Szabó Dezső: A vogul szóképzés. *МѹК 34*, 1904:55–74, 217–234, 417–457.
- Szergejeva 1991: Сергеева, Н. А.: К вопросу о некоторых средствах выражения модальности в удмуртском языке. *Вестник Удмуртского университета. Научно-публицистический журнал No. 2*. Основан в марте 1991 г. Ижевск, 1991:41–42.
- Szerebrennyikov 1956: Серебренников, Б. А.: *Категория времени и вида в финноугорских языках пермской группы*. Москва, 1956.
- Szerebrennyikov 1963: Серебренников, Б. А.: *Историческая морфология пермских языков*. Москва, 1963.
- Szerebrennyikov 1974: Серебренников, Б. А.: *Вероятностные обоснования в компаратистике*. Москва, 1974.
- Szinnyei 1909: Szinnyei József: *Magyar nyelvhasználtás*. (Negyedik kiadás) Budapest, 1909.
- Szinnyei 1927: Szinnyei József: *Magyar nyelvhasználtás*. (Hetedik javított és bővített kiadás) Budapest, 1927.
- Szovacseva 1961: Сорвачева, В. А.: Краткий прагматический справочник по диалектам коми-зырянского языка. In: *Сравнительный словарь коми-зырянских диалектов*. Сыктывкар, 1961.
- Talmy 1985: Talmy, Leonard: Lexicalisation patterns: semantic structure in lexical forms. *Language typology and syntactic description III*. Ed. Timothy Stephen, Cambridge University Press, Cambridge, 1985:57–149.
- TatarGramm 1993: *Татарская грамматика. Морфология*. (Ред.: Закриев, М. З.–Ганиев, Ф. А.–Зиннатуллина, К. З.) Татарское книжное издательство, Казань, 1993.
- Terljasina 1962: Тепляшина, Т. И.: Удмуртский язык. *Вопросы финно-угорского языкознания*. Москва, 1962: 282–304
- Terljasina 1970: Тепляшина, Т. И.: *Язык бесермян*. АН СССР Ин-т языкознания. Наука, Москва, 1970, 288 сс.
- TIK: Turku-Uzhevsk Korpus (leírás: <http://www.utu.fi/hum/sg/>, az adatbázis: <http://volga.utu.fi/portal/cgi-bin/login.cgi>)
- Tronynina 1999: Тронина, Г. А.: Проблема перевода семантических категорий удмуртского глагола на английский язык. *Проблемы удмуртской и финно-угорской филологии*. Ижевск, 1999:301–304.
- Uotila 1933: Uotila, T.E.: *Zur Geschichte des Konsonantismus in den permischen Sprachen*. SUST 45, Helsinki, 1933, 445 p.
- URS: *Удмурт-эуч словарь – Удмуртско-русский словарь*. Ред.: В. М. Вахрушев. Москва, 1983.
- Valin-LaPolla 1997 = Van Valin, Robert Jr.–LaPolla, Randy J.: *Syntax. Structure, meaning and function*. Cambridge Textbooks in Linguistic. 1997., xxviii + 713.
- VNpk: Munkácsi Bernát: *Voják népköltészet hagyományok*. Budapest, 1887.
- Voroncov 1997: Воронцов, П. И.: Явления выпадания фонемы ы в удмуртских диалектах. *Пермистика 4*, 1997:7–22.
- Wagner-Nagy 2002: *Chrestomathia Nganasanica*. Studio Uralo–Altaica, Supplementum 10. Szerk.: Wagner-Nagy Beáta, Szeged–Budapest 2002.
- Wichmann 1893: Wichmann, Yrjö: *Wotjakische Sprachproben I*. SUSA 11, Helsinki 1893.
- Wichmann 1901a: Wichmann, Yrjö: *Wotjakische Sprachproben II*. SUSA 19, Helsinki, 1901.
- Wichmann 1901b: Wichmann, Yrjö: Die syrjänische Bildungauf -ob, -op und der Komparativ im finnisch-ugrischen. *FUF 1*, 1901:185–260.
- Wichmann-Fokos 1954: Wichmann, Yrjö: *Wotjakische Chrestomathie mit Glossar*. Anhang: Grammatikalischer Abriss von D. R. Fuchs. Helsinki, 1954.
- Winkler, Eberhardt: *Udmurt*. Languages of the word/Materials 212. LINCOM EUROPA. Muenchen, 2001.
- Zagulajeva 1982: Загуляева, Б. III.: Говоры удмуртов Кизнерского района. *Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:5–28
- Zvereva 1982: Зверева, Л. Е.: Говоры удмуртов Вавожского ис Увинского районов. *Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:60–73

A dolgozatban feldolgozott szövegek leelőhelyei:

- Алашеева, А. А.: Верхнечепецкие говоры. *Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:91–105
- Архипов, Г. А.: Среднеюринский говор I. *Материалы по удмуртской диалектологии*. Ижевск, 1981:5–45
- Архипов, Г. А.: Среднеюринский говор II. *Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:28–59
- Атаманов, М. Г.: Граховские говоры южноудмуртского наречия. *Материалы по удмуртской диалектологии*. Ижевск, 1981:45–97
- Атаманов М. Г.: Образцы речи сибирских удмуртов. *Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:131–154
- Блинов, Пётр. *Улем потэз*. Роман, 3 - 14. Удмуртия издательство. Ижевск 1967. Нырысетй покетэз. <http://www.ling.helsinki.fi/uhlcs/data/fdatabank.html>
- Гаврилов, Игнатий: Вордиськем пальёсын, 3 - 14. Роман. Куинетй книга. Нырысетй люкетэз. Удмурт книжной издательство. Ижевск 1963. <http://www.ling.helsinki.fi/uhlcs/data/fdatabank.html>
- Гильмаев, А. В.: Татыштинский диалект I. *Материалы по удмуртской диалектологии*. Ижевск, 1981:97–103
- Гильмаев, А. В.: Татыштинский диалект II. *Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:167–170
- Иванов, М.: *Эшмед*. Удмуртия издательство, Ижевск, 1996, 213 сс.
- Каракулов, Б. И.: Говор села Юски. *Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:106–116
- Катанчи *усытьське*. *Пьесаос*. Люказ И. М. Васильев. Удмуртия издательство, Ижевск, 1992, 623 сс.
- Кельмаков, В. К.: *Краткий курс удмуртской диалектологии*. Ижевск, 1998.
- Кельмаков, В. К.: Краткая характеристика кыркмаских говоров южноудмуртского наречия. *О диалектах и говорах южноудмуртского наречия*. Ижевск, 1978:65–86
- Кельмаков, В. К.: Кыркмасские говоры III. *Материалы по удмуртской диалектологии*. Ижевск, 1981:137–149
- Кельмаков, В. К.: *Образцы удмуртской речи. Северное наречие и серединные говоры*. Ижевск, 1981
- Кельмаков, В. К.: *Образцы удмуртской речи 2*. Ижевск, 1990.
- Коновалов, Михаил: Гаял, 3-12. Удмуртской книжной издательство. Ижевск, 1958. www.ling.helsinki.fi/uhlcs/data/fdatabank.html
- Kozmács István: Udmurt nyelvjárás szövegmutatványok I. Középdéli nyelvjárás. *Hajdú Péter 70 éves*. [Linguistica Ser. A., Studia et Dissertationes 15.] Budapest, 1993:207–219
- Красильников, Г.: Арден кутсконез. Роман, 3 - 12. Удмуртия издательство. Ижевск 1965. <http://www.ling.helsinki.fi/uhlcs/data/fdatabank.html>
- Медведев, Г.: Виль дунне. Веросьёсын но очеркёын сборник, 3 - 15. Удмурт книжной издательство. Ижевск 1961. ярдурьн (1927 ар) <http://www.ling.helsinki.fi/uhlcs/data/fdatabank.html>
- Митрей, Кедр: Секыт зибет: Роман по веросьёс. XV. Чидаса улонлэн пумыз вуз. 115 - 124. Удмуртия издательство. Ижевск 1973. <http://www.ling.helsinki.fi/uhlcs/data/fdatabank.html>
- Munkácsi Bernát: *Votják népköltészeti hagyományok*. Budapest, 1887.
- Munkácsi Bernát: *Volksbräuche und Volksdichtung der Wotjaken*. Herausgegeben von D. R. Fuchs. Helsinki, 1952.

- Насибуллин, Р. Ш.: Наблюдения над языком красноуфимских удмуртов. *О диалектах и говорах южноудмуртского наречия*. Ижевск, 1978:86–152
- Насибуллин, Р. Ш.: Диалекты Закамья и Урала I. *Материалы по удмуртской диалектологии*. Ижевск, 1981:149–181
- Перевозчикова, Т. Г.: Ныжненылгыпские говоры. *Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:73–91
- Петров, М.: Вуж Мултан. Люкам сочпниенос, 24 - 43. Витети томез. 2 но 3 главаос. Удмурт книжной издательство. Ижевск 1959.
<http://www.ling.helsinki.fi/uhlcs/data/fdatabank.html>
- Псалтирь. Вöсьськон гурьёс. Библиез берыктоңъя Институт. Хельсинки–Стокгольм. 1999:1–16. (1–15. псалом)
- Wichmann, Yrjö: Wotjakische Sprachproben I, II. Helsinki 1893, 1901
- Загребин, Егор: Тулыс зор. Ижевск, 1997. 416 сс.
- Загуляева, Б. Ш.: Прикпильмесские говоры. *Материалы по удмуртской диалектологии*. Ижевск, 1981:103–126
- Загуляева, Б. Ш.: Говоры дд. Муважи и Чумали. *Материалы по удмуртской диалектологии*. Ижевск, 1981:126–137
- Загуляева, Б. Ш.: Говоры удмуртов Кизнерского района. *Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:5–27

- Зверева, Л. Е.: Говоры удмуртов Вавожского ис Увинского районов. *Образцы речи удмуртского языка*. Ижевск, 1982:60–73
- Тепляшина, Т. И.: Удмуртский язык. *Вопросы финно-угорского языкознания*. Москва, 1962: 282–304

Rövidített nevek:

- AL: Леонтьев, А.: *Сюрес усьтиське мынисьлы*. Ижевск, "Удмуртия", 1995. сс. 192
- AS: Ар-Серги, В.: *Уй вадьсын – бубылиос*. Ижевск, 2000. (И плакало небо .../Лемлет гондырьёс. сс. 128–248)
- AS1: Ар-Серги, В.: *Тулкымъёс вылын – пыжед*. Ижевск, 1993. сс. 6–42.
- CsN: Шклаев, А.: Чашьем нимъёс. Удмуртия Издательство, Ижевск, 1995.
- GK: Гришкина, М. В. – Корепанов, К. И.: *Дауръёс пыр*. Удмуртия издательство, Ижевск, 1997, 189 сс.
- GlazMát: *Господа нашего Иисуса евангелия отъ св. евангелистовъ Матфея и Марка на русскомъ и вотякскомъ языкакъ*. Глазовскаго нарѣчя. Казань, 1847. In: Первые печатные книги на удмуртском языке. Глазовское наречие. Памятники культуры Удмуртии. Лингвистическое наследие 3., Ижевск, 2003.
- Göncz: Гöңц, Арпад: Кечато кортъёс. *Дунай тулкымъёс Кам ярдурын. Венгер литератураи сузьет*. Дасьясъзъ: И. Козмач но В. Ар-Серги. Ижкар, 1997:216–274
- Mt: Виль Сизён. Библиез берыктоңъя Институт. Стокгольм – Хельсинки, 1997:1–93
- SN: Самсонов, Н. [Самсонов, Владимир Яковлевич]: *Агбай*. Веросьёс, повестьёс, роман. Удмуртия, Ижевск, 1996., 413
- TB: Шихарев, С. Т.: *Трофим Борисов*. Очерк. Ижевск, "Удмуртия", 1990, 63. сс.